Dvidešimties litų banknotas
Twenty Litas Banknote

20 LIETUVOS BANKAS
AA2913003
2001
20
AA2913003
20 DVIDEŠIMT LITŲ 20

20
20 DVIDEŠIMT LITŲ 20

Iki šiol išleistos keturios 20 litų banknoto laidos. Jo kompoziciją sukūrė dailininkas Justinas Tolvaišis. Tai buvo tik ranka pieštas kompozicijos karkasas. Pirmos dvi šio nominalo banknoto laidos (1991 m. ir 1993 m.) atspausdintos USBC spaustuvėje.

Mokslininkų siūlymu šiame banknote nutarta įamžinti žymų lietuvių poetą Joną Mačiulį-Maironį (1862–1932 m.). Kunigas, teologijos profesorius aktyviai dalyvavo tautiniame judėjime, bet labiausiai žinomas kaip poetas, savo lyrika garsinęs didvyrišką senovę, kvietęs į kovą prieš carizmą, dainavęs meilę Lietuvai ir jos gamtai. Jo eilėraščiai – nauja lietuvių lyrikos epocha, jos pagrindu atsirado moderniųjų poetų kūryba. Poemos „Tarp skausmų į garbę“, „Jaunoji Lietuva“, eilėraščių rinkinys „Pavasario balsai“ formavo ne vienos kartos pasaulėjautą, žadino patriotinius jausmus sunkiais okupacijų metais.

Reverse buvo pasiūlyta vaizduoti Vytauto Didžiojo karo muziejaus ansamblį Kaune. Poetas šio pastato niekada nematė, jis pastatytas jau po jo mirties. Nors Maironis gimė Žemaitijoje, tačiau Kaune praleido didelę gyvenimo dalį, čia ir mirė. Palaidotas taip pat netoli muziejaus, Katedros sienoje. Poetui, puoselėjusiam Lietuvos atgimimą, besidžiaugusiam savarankiškos valstybės gyvenimo sėkmėmis ir emocingai liūdėjusiam dėl sunkumų, artimas ir kitas reverso komponentas – J. Zikaro „Laisvės“ skulptūra, sparnuotos moters, nutraukusios priespaudos pančius, įvaizdis.

Ne taip, kaip kiti autoriai, grindžiantys kuriamus ornamentus liaudies meno pavyzdžiais, J. Tolvaišis savąją kompoziciją papuošė lauko gėlių ir žolynų juosta, į ją įpindamas poeto simbolį – paukštelį. Tamsiai raudoname lauke, per visą banknoto ilgį apačioje besidriekianti žalių lapelių pynė sudaro palankų foną šviesiam tekstui ir nominalo skaičiui. Šiek tiek pretenzingai atrodo tik paukšteliai, ypač tas, kuris yra ant skaičiaus ir vos ne ant poeto peties. Kai kurios jo silueto detalės grynai liaudiškos, kitos visai natūralistinės. Jų įkomponavimo vieta taip pat kelia daug abejonių, jei ne priekaištų. Iš ornamento juostų paimtas stilizuotas paukštis aiškiai netinka prie realistiškai iš fotografijos perpiešto Maironio. Viršutinė juosta taip pat turi trūkumų. Ji praktiškai sudaryta iš dviejų pagal ornamento logiką nepersipinančių elementų: šešialapių žiedelių, surikiuotų į eilę viršuje, ir stiebelių su lapeliais apačioje. Gerai, kad kairėje juosta pašviesėja ir jos struktūra nebepastebima.

Vienas iš stambiausių reverso kompozicijos elementų – „Laisvės“ skulptūra – per daug prispausta prie banknoto krašto. Skulptūra, Vytauto Didžiojo karo muziejaus bokštas ir kontrastingai apšviestas muziejaus priekinis fasadas užima pusę banknoto ir sudalija jį aštriomis vertikalėmis, o neišraiškingas, šešėlyje paskendęs šoninis fasadas, – kitą pusę banknoto. Paprastai architektas sutelkia visą savo išmonę, kad pastatą reprezentuojantis priekinis fasadas atrodytų įdomiai. Architektui Vladimirui Dubeneckiui tai pavyko, Vytauto Didžiojo karo muziejus – vienas iš įspūdingiausių tarpukario Lietuvos architektūros ansamblių. Neaišku, kodėl banknoto autorius daugiau kompozicijos ploto skyrė ne reprezentaciniam fasadui, o šešėlyje paskendusiam pa-

To this time there have been four issues of the 20 litas banknote. The designer of the banknote's layout was Justinas Tolvaišis. The first two issues of the banknote of this denomination (1991 and 1993) were printed by the USBC.

On the proposal from scholars, a decision was taken to commemorate the renowned Lithuanian poet Jonas Mačiulis-Maironis (1862–1932). The ensemble of Vytautas the Great War Museum in Kaunas was proposed for depicting on the back. The poet had never seen this building; it was erected only after his death. Maironis spent a substantial part of his lifetime in Kaunas, where he died, too. The poet was buried not far from the Museum, in the wall of the Cathedral. Another component of the back, the Statue of Liberty by Juozas Zikaras, an image of a winged woman who has broken the ties of suppression, was close to the poet, who cherished Lithuania's revival, rejoiced at success in the life of the independent state.

Unlike other authors designing their ornaments based on examples of folk art, Tolvaišis ornamented his design with a band of field flowers and herbs, plaiting the symbol of the poet, a bird, into it. Against a deep purple background, a garland of green leaves extends along the bottom of the banknote, providing a favourable background for the light-colour lettering and the denomination numeral. Only the birds look somewhat pretentious, especially the one over the numeral, nearly sitting on the poet's shoulder. Some of the details of the bird's silhouette are done purely in folk style; others are quite naturalistic. Their place in the banknote is doubtful, too, if not to be openly criticised. The stylised bird taken from ornamental bands clearly does not go with the realistic drawing of Maironis made after his photograph. The upper band also has shortcomings. It is in fact composed of two elements, which do not interlace according to the logic of the ornament: six-leaf flowers arranged in a line at the top and stems with leaves at the bottom. Luckily, the band lightens up on the left, making its structure difficult to discern.

One of the largest compositional elements of the back, the statue of Liberty is placed too close to the edge of the banknote. The statue, the bell tower of Vytautas the Great War Museum and the Museum's contrastingly lit front façade take half of the banknote and divide it by sharp verticals, and the dull, shadowed side façade takes the other half of the banknote. Usually, the architect uses all his fantasy to make the front façade, which represents the building, look interesting. The architect Vladimiras Dubeneckis succeeded in doing this: Vytautas the Great War Museum in Kaunas represents one of the most impressive Lithuanian architectural ensembles of the inter-war period. It is unclear, why the designer of the banknote devoted more compositional space not to the representative façade but to the shadowy side of the building. It was also a thoughtless idea to turn the shadowy side of the Museum's bell tower towards the viewer: the sunlit side turns into an obscure light dash in a dark environment.

It is not important to depict objects accurately on a banknote. It is

Maironio portretas.
Fotografija

Banknoto eskizas.
Dail. J. Tolvaišis

Portrait of Maironis,
photograph

Sketch for the banknote.
Design by J. Tolvaišis

Dail. J. Zikaro skulptūra
„Laisvė“.
Fotogr. J. Polis

"Liberty".
Sculpture by J. Zikaras.
Photo by J. Polis

Pirmos laidos banknoto projektas.
Dail. J. Tolvaišis

Design of the first-issue banknote by J. Tolvaišis

stato šonui. Neapgalvotai šešėline puse į žiūrovą pasuktas ir muziejaus bokštas, saulės apšviestas šonas perspektyvoje pavirsta į neryškų šviesų brūkšnelį tamsioje aplinkoje.

Banknote nėra svarbu tiksliai parodyti vaizduojamus objektus. Daug svarbiau, kad jie būtų atpažįstami plačiajai visuomenei. Objektų tarpusavio išdėstymas, apšvietimo ir šešėlių žaismas turi paklusti svarbiausiam dėsniui – padėti atskirus komponentus susieti į visumą, pagrįstą ne natūros, o komponavimo logika.

Ypač daug dėmesio dailininkas skyrė dangui. Audringi įvairiarūšiai debesys ne tik sudarė tamsų foną apšviestam pastatui ir suteikė visai kompozicijai dramatizmo, bet galėjo tapti pagrindu sudėtingai banknoto grafikai. Tuo tarpu žemė, ant kurios stovi visas ansamblis, nupiešta neįdomiai. Geriau reikėjo muziejų padidinti, kad apačioje jis liestų ornamento juostos kraštinę, o žemės nerodyti.

Praktiškai pagal tą patį J. Tolvaišio projektą 1993 m. atspausdinti banknotai jau turėjo daugiau pinigams būdingų elementų. Ankstesnės laidos ofsetu spausdintą piešinį spaustuvės specialistai perpiešė grafinėmis linijomis. Kadangi tai darė ne pats autorius, ne visuomet spaustuvės meistrai dirbo pagal jo projektą. Jie vadovavosi sava logika ir įvedė naujovių – gana ryškiai pakeitė juostų plokštumas, jas užpildė giljošo struktūromis, žemiau įkomponavo didelį nominalo skaičių. Visa tai banknoto piešiniui suteikė margumo. Ypač ryškūs pasikeitimai reverse. Dramatiškos nuotaikos su audringais debesimis ir kontrastingai apšviestu pastatu kompozicija, ją perpiešus techninio brėžinio sausomis linijomis, tapo nuobodžia, nykia, be toninio intensyvumo XIX a. vadovėlio iliustracija. Jau ir J. Tolvaišio piešinyje sunkiai matomas šešėline puse į žiūrovą pasuktas muziejaus bokštas bei lygiagretėmis įstrižomis linijomis modeliuota J. Zikaro „Laisvė“ atspausdintame banknote galutinai ištirpo vienatonėje plokštumoje. Visi banknoto komponentai perpiešti gana grubiai, tuščias, autoriaus ne iki galo apgalvotas erdves užbraižant šalta, techniška linijų faktūra. Banknoto stačiakampis padengtas dvispalviu giljošo struktūrų audiniu. Maironio portretas, nominalo skaičiai, ornamento juostos išgraviruotos ir atspaustos giliaspaude, įdiegta daugiau apsaugos priemonių – sutapimo ženklas, nematomais dažais atspausdintas nominalo skaičius, apsauginis siūlelis su mikrotekstu, liuminescuojantys elementai ir kt.

1997 m. *Thomas De La Rue* spaustuvėje atspausdinta trečia banknoto laida. Pagrindiniai komponentai vėl niekuo nesiskyrė nuo ankstesnių, tačiau įvesta naujų apsaugos elementų. Erdvę, skirtą vandenženkliui, padengė įmantresnės struktūros audinys, įdiegtas sudėtingesnis, dvipusį kopijavimą apsunkinantis sutapimo ženklas, daugiaspalviai viršutinis ir apatinis kraštai – smulkių linijų tinkleliai. Vandenženkliui naudojamas tas pats banknotą puošiantis Maironio portretas.

Kompanija stengėsi tobulinti banknoto apsaugą. Meninė pusė liko kaip buvusi, o kai kuriais aspektais dar ir pablogėjo – buvo sugriautas dailininko pirminis sumanymas. Ypač ryškus to pavyzdys – dangų virš architektūros ansamblio dengiantis giljošas. Aktyvi jo struk-

much more important that they are recognisable by the general public. The way the objects are inter-positioned on the banknote, the play of light and shadows must be subject to the key law of helping join individual components into a whole based on the logic of arrangement rather than nature.

The designer focussed particularly on the sky. The stormy clouds of different sorts not only provided a dark background for the lit up building and made the whole composition look dramatic but also could serve as the basis for the complicated graphics of the banknote. Whereas the way the ground, on which the entire ensemble stands, is drawn is uninteresting. Instead, the Museum should have been enlarged to reach the edge of the ornamental band and the ground should not have been featured at all.

The banknote of 1993 issue, printed practically according to the same design by Tolvaišis, contained more elements typical of currency. The experts of the printing company redesigned the offset-printed drawing of the previous issue in graphic lines. Since it was not the author himself who did it, the company's masters did not always follow his design. They followed the logic of their own and introduced innovations: modified the planes of the bands, filled them with guilloche structures, and placed a big denomination numeral below. All this made the drawing look heterogeneous. The alterations on the back were particularly substantial. The dramatic composition of stormy clouds and contrastingly lit building, redone in the dry lines of the technical drawing, became a dull and grim illustration from a 19th century text-book, deprived of tonal intensity. The Museum's bell tower with its shadowy side turned towards the viewer and the "Liberty" by Zikaras, designed in parallel diagonal lines which were only hardly visible in Tolvaišis' drawing melted totally in the printed banknote in a single-tone plane. All components of the banknote were redrawn quite roughly, covering the empty spaces the author was not sufficiently thoughtful of by a cold technical structure of lines. A two-colour pattern of guilloche structures covered the rectangle of the banknote. The portrait of Maironis, denomination numerals and ornamental bands were engraved and printed in intaglio, more security features were introduced.

In 1997, the third issue of the banknote was printed by Thomas De La Rue. The key components, again, were in no way different from those printed previously; however, new elements of security were introduced. The space devoted for the watermark was covered with a pattern of a more elaborate structure; a more complicated see-through feature, interfering with two-side copying, was incorporated; and the multicolour top and bottom edges were made into a grid of fine lines. For the watermark, the same portrait of Maironis, ornamenting the banknote, was used.

The company put more efforts in enhancing the banknote's security. The artistic peculiarities remained unchanged and even worsened in some respects: the designer's original idea was destroyed. A

Pirmos laidos banknotas.
Dail. J. Tolvaišis

Banknote of the first issue.
Design by J. Tolvaišis

Antros laidos banknotas.
Dail. J. Tolvaišis

Banknote
of the second issue.
Design by J. Tolvaišis

Trečios laidos banknotas.
Dail. J. Tolvaišis

Banknote
of the third issue.
Design by J. Tolvaišis

Maironio portretai pirmos
ir antros laidų
banknotuose

Portrait of Maironis on
the banknotes of the first
and second issues

Maironio portretas trečios laidos banknote

Portrait of Maironis on the banknote of the third issue

Maironio portretas
ketvirtos laidos
banknote

Portrait of Maironis on
the banknote
of the fourth issue

Banknoto kompozicijos eskizas. Dail. G. Jonaitis

tūra krenta į akis užgoždama smulkesnio modeliavimo muziejaus pastatą, faktūros tonas priartėja prie „Laisvės“ skulptūros tono. Banknote aiškiai šviečia tik nedidelis ansamblio priekinio fasado plotelis, o visi kiti komponentai nuskęsta monotoniškoje plokštumoje. Joje ištirpsta ir nedideli nominalo skaičiai.

Bendra averso kompozicija pavyko šiek tiek geriau. Aktyvios horizontalios ornamento juostos, kontrastingas, nors ir su trūkumais, portretas, didelis žaliomis briaunomis nominalo skaičius, iš jo spinduliuojanti daugiaspalvė giljošo struktūra daro kompoziciją pinigišką, aiškiai suprantama. Spaustuvės specialistai ištaisė dailininko klaidą – buvusį raudoną paukštelį ant poeto peties nupiešė plona linijėle ir kontrastingoje aplinkoje jis praktiškai neįžiūrimas.

Iš naujo išgraviruotas Maironio portretas. Jo veido šešėlinės dalys per daug tamsios. Margas plaukų piešinys susilieja su tokiu pat margu gėlių ornamentu, ir viršugalvio siluetas išnyksta.

Parengti projektą naujai 2001 m. banknoto laidai, kuri atspausdinta *Orell Füssli Security Printing Ltd* spaustuvėje, buvo pakviestas G. Jonaitis – daugiausiai patirties sukaupęs mūsų banknotų dizaineris. Jis ištaisė beveik visas banknoto kompozicijos klaidas. Averse esminių pakeitimų išdėstant komponentus nėra, tačiau estetiškai jie pateikti geriau. Banknoto plokštumos ir ornamento juostos, padengtos sudėtingu, smulkios giljošo struktūros tinkleliu, gražiai dera tarpusavyje ir sudaro bendrą lauką, iškeldamos į pirmą planą portretą, nominalo skaičius ir tekstus.

Dailininkas iš esmės perkomponavo reversą: gerokai padidino Vytauto Didžiojo karo muziejaus ansamblį, jo apšviestą paradinį fasadą pasuko į žiūrovą, jis tapo ilgesnis ir pasidarė svarbiausiu visą kompoziciją surikiuojančiu objektu. J. Zikaro „Laisvės“ skulptūra, išdidinta per visą banknoto aukštį, atkelta į dešinį kraštą. Ji kerta ansamblio šoninį, neįdomų, šešėlyje paskendusį fasadą ir tampa banknoto vertikale. Kompozicija aiški, komponentai išdėstyti nuosekliai. Šioks toks

particularly obvious example of this is the guilloche covering the sky above the architectural ensemble. Its active structure strikes the eye, subduing the Museum's building of finer modelling and the textural tone approximates that of the Statue of Liberty. Only the small area of the ensemble's front façade clearly shines in the banknote, whereas all other components, including small denomination numerals, melt in a monotonic plane.

The portrait of Maironis was engraved anew. The shadowy parts of his face became too dark. The heterogeneous drawing of his hair merged with the also heterogeneous ornament of flowers, and the outline of the upper part of his head faded out.

Jonaitis, our banknote designer who had accumulated most experience, was invited to prepare the design for the new 2001 issue of the banknote, which was printed by Orell Füssli Security Printing Ltd. He corrected nearly all errors of banknote composition. The front contains no essential modifications of the layout of components; however, their presentation is better from the aesthetical point of view. The banknote's planes and ornamental bands, covered with an elaborate, finely structured guilloche structure, are in perfect harmony and make a common background, putting forward the portrait, denomination numerals and the texts.

The artist virtually rearranged the back, enlarging quite substantially the ensemble of Vytautas the Great War Museum and turning its lighted front façade towards the viewer, it lengthened and became the key object to dominate the entire composition. The Statue of Liberty by Juozas Zikaras, enlarged from the bottom to the top of the banknote, was shifted to the right-hand side. It crosses the uninteresting, shadow-covered side façade of the ensemble and becomes a vertical in the banknote. The composition is clear; the components are arranged consistently. A slight drawback is that the toning of the shadowy side of the façade and of the statue is similar. The tonal intensity

Sketch for the layout of the banknote. Design by G. Jonaitis

Ketvirtos laidos banknoto giljošas.
Dail. G. Jonaitis

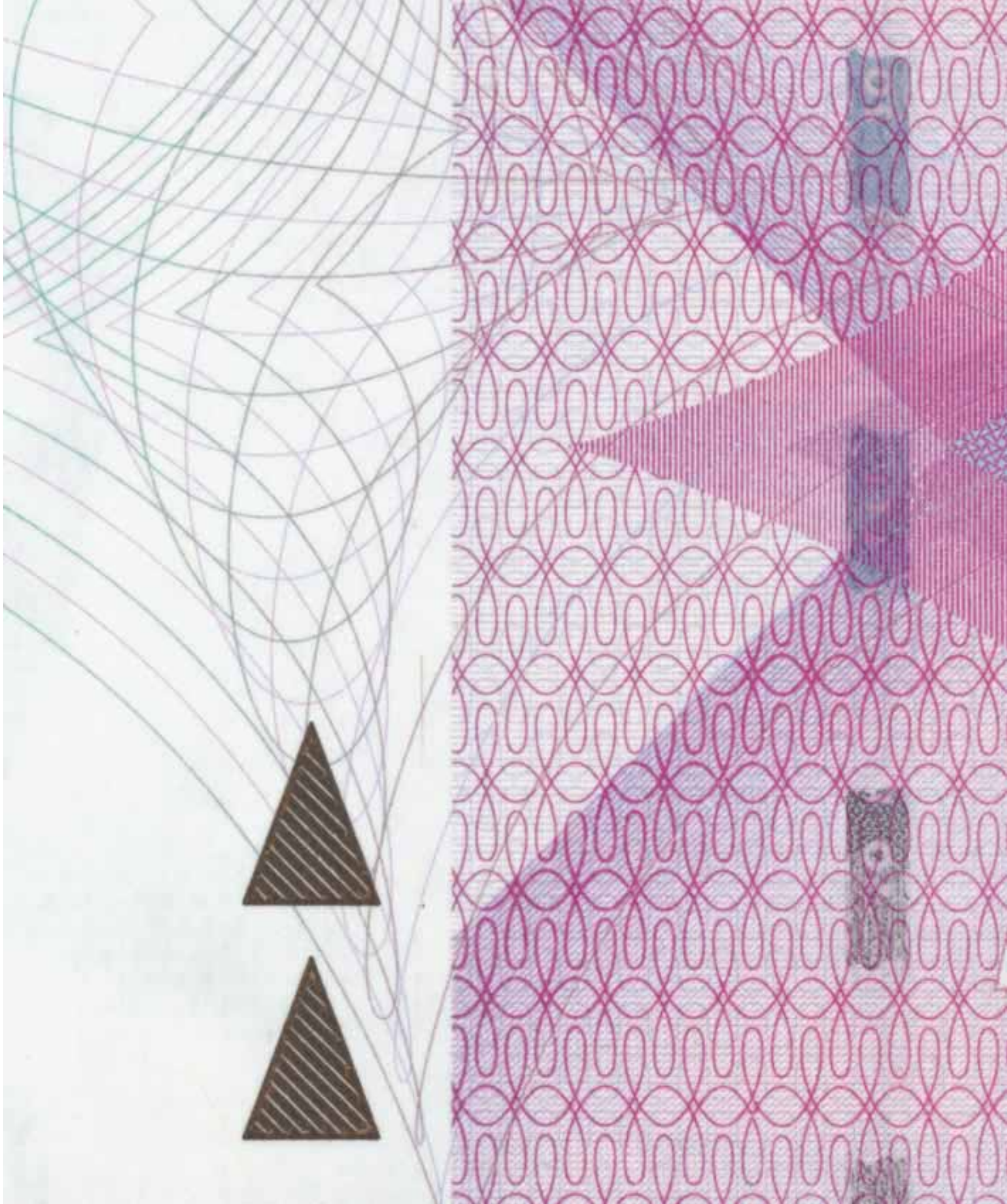

Guilloche of the banknote of the fourth issue.
Design by G. Jonaitis

trūkumas – šešėlinės fasado pusės ir skulptūros tonai panašūs. Reikėjo truputį prigesinti pastato toninį intensyvumą ir kontrastingiau modeliuoti skulptūrą, o geriausiai būtų buvę ją atspausdinti daug tamsesne ir neutralesne spalva, o ne tokia atvira ir šviesia raudona.

Pagerėjo ne tik banknoto vaizdas, padaugėjo ir jo apsaugos priemonių. Šalia anksčiau išvardytų įterptos dar kelios naujos: originalus, poeto temai tinkantis sutapimo ženklas – knyga su plunksna, punktyrinis apsauginis siūlelis su mikrotekstu ir mikroperforacija.

Labai pagražėjo banknoto spalvų gama, ypač averso. Ankstesnę nešvarią rudą spalvą pakeitė rožinės, rudos ir tamsiai rudos spalvų sąskambis, iliuminuojamas ryškesnės raudonos. Blogiau atrodo reverse vyraujančios žydra, šalta raudona ir blyški oranžinė spalvos.

Taigi po ilgų peripetijų 20 litų banknotas tapo nepriekaištingai sukomponuotu pinigu.

of the building should have been subdued and the Statue should have been modelled more contrastingly, and the best solution would have been printing it in a much darker and neutral colour rather than in the open light red.

Not only the appearance of the banknote improved but its security features grew in number as well. Apart from those specified above, a few new ones were introduced: an original see-through feature matching the subject of the poet, a book with a stylus, a windowed security thread with a microtext and microperforation. The banknote became much more beautiful in its range of colours, especially on the front. The previous dirty brown colour was replaced by a combination of pink, brown and dark brown, illuminated by a more vivid red.
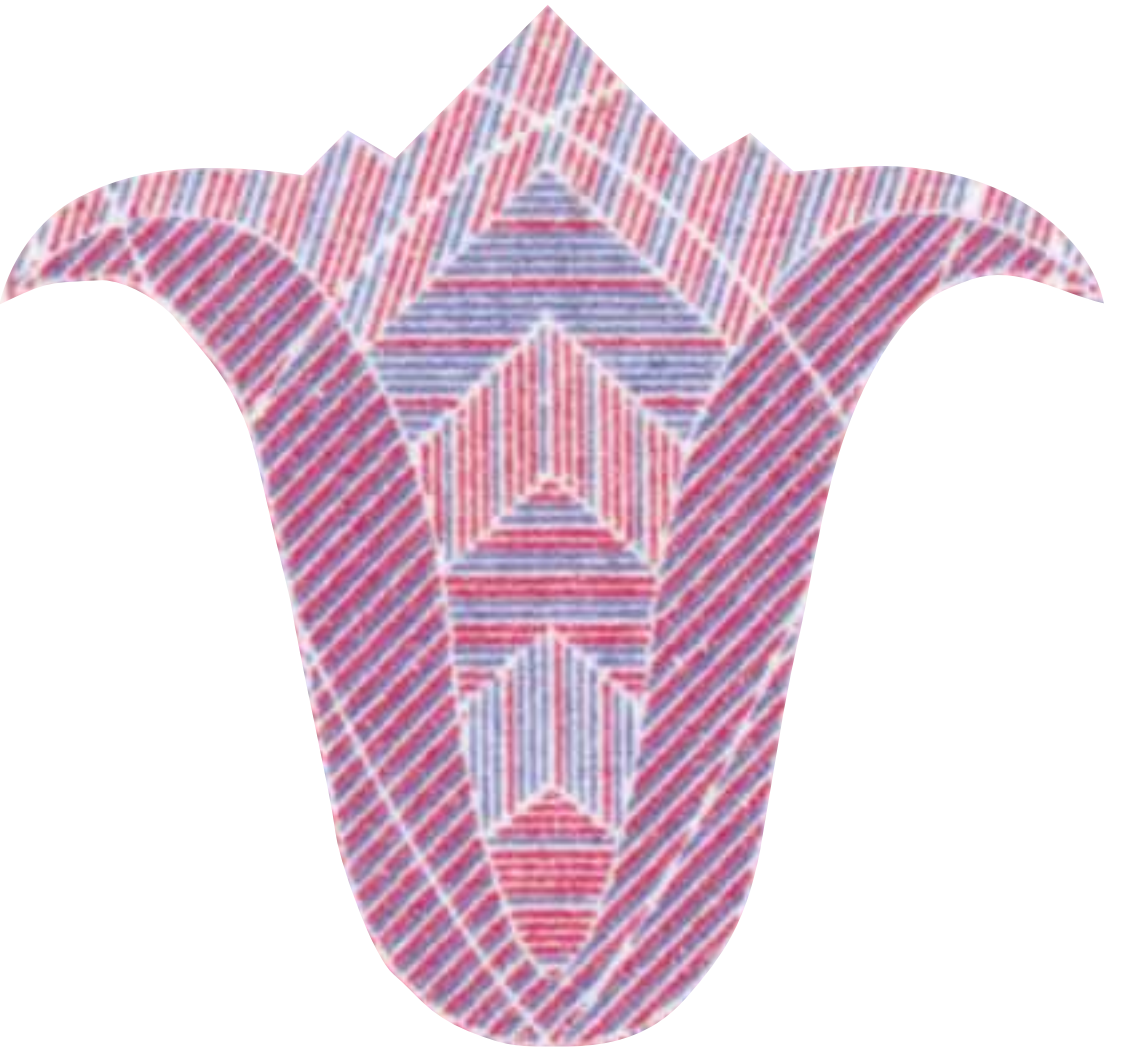
Thus, after many changes, the 20 litas banknote developed into a note of impeccable arrangement.